

Helsingfors/Mariehamn 13.5.2025

Nr 18/25

Hänvisning Ålands lagtings skrivelse
12.3.2025, nr 41/2025.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över landskapslag om ändring av landskapslagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn, antagen av lagtinget 12.3.2025.

Landskapslagens huvudsakliga innehåll

Genom landskapslagen ändras landskapslagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn. Ändringen ger arbetsgivaren en rätt att kräva att den som tilldelas arbete med barn företer ett utdrag ur straffregistret vid anställningar som understiger tre månader. Genom landskapslagen utvidgas också lagens tillämpningsområde så att det omfattar landskapslagen om privat hälso- och sjukvård. Dessutom görs en ändring om vilka uppgifter som får antecknas då ett straffregisterutdrag visas upp.

Lagstiftningsbehörigheten

Enligt 1 § i landskapslagen (2004:3) om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn är syftet med lagen att skydda den personliga integriteten och främja den personliga säkerheten för personer under 18 år. I lagen föreskrivs om ett kontrollförfarande som ska göra arbetsgivare medvetna om eventuell brottslig bakgrund hos dem som skall arbeta med personer under 18 år. Ålandsdelegationen fann 11.11.2003 att landskapslagen föll inom landskapets lagstiftningsbehörighet (ÅD-utlåtande 32/03). Ålandsdelegationen har avgett utlåtanden över de senare ändringarna av landskapslagen (ÅD-utlåtanden 16/11, 35/13, 1/15, 15/20 och 26/21).

Enligt 18 § 13 punkten i självstyrelselagen har landskapet behörighet i fråga om socialvård som även inbegriper barnskydd och enligt 14 punkten i fråga om bland annat undervisning, idrott samt ungdomsarbete. Enligt 18 § 1 och 4 punkten i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapsregeringen och i fråga om de myndigheter och inrättningar som lyder under den samt om bland annat kommunernas förvaltning och kommunernas tjänsteinnehavare. Riket har enligt 27 § 30 punkten i självstyrelselagen lagstiftningsbehörighet i fråga om behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården. Likaså har riket enligt 27 § 21 punkten lagstiftningsbehörighet i fråga om arbetsrätt med undantag av tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda. Landskapslagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn har till de väsentligaste delarna ansetts gälla lagstiftningsområden som hör till landskapets behörighet (Högsta domstolens utlåtande 9.1.2004).

I den gällande landskapslagens 2 § föreskrivs om tillämpningsområdet. Lagen tillämpas på den som ska utföra arbete varaktigt och i väsentlig grad består i att utan vårdnadshavarens närvaro ta hand om, fostra, undervisa, sköta eller på något annat sätt arbeta i personlig kontakt med personer under 18 år. I paragrafen föreskrivs närmare om det arbete som omfattas av lagens tillämpningsområde. Genom ändringen av landskapslagens 2 § 1 mom. 3 punkt utvidgas tillämpningen till arbete som utförs inom sådan privat hälso- och sjukvård som avses i landskapslagen (2024:29) om privat hälso- och sjukvård. Den privata hälso- och sjukvården har ansetts utgöra en del av rättsområdet hälso- och sjukvård i självstyrelselagens 18 § 12 punkt. Detta innebär att lagstiftningsbehörigheten gällande den privata hälso- och sjukvården följer den fördelning som anges i nämnda punkt, dvs. den utgör landskapsbehörighet förutom till de delar hälso- och sjukvården enligt undantagen utgör riksbehörighet (ÅD-utlåtande 1/24, s. 2). Därmed faller utvidgningen av landskapslagens tillämpningsområde och kontrollförfarandet inom landskapets lagstiftningsbehörighet.

I den gällande landskapslagens 3–5 § föreskrivs om skyldighet att kräva uppvisande av registerutdrag. Denna skyldighet gäller arbetsgivare samt i förhållande till producenter av privat socialservice och familjevårdare. Av den gällande landskapslagens 2 § 2 mom. följer att lagen inte tillämpas på arbete som sammanlagt varar mindre än tre månader under en ettårsperiod. Till landskapslagen har fogats en ny 5a § om rätt att kräva uppvisande av straffregisterutdrag i fråga om sådana arbetsuppgifter som varar högst tre månader. Denna rätt gäller utöver vad som föreskrivs i 3–5 § och gäller innan en person anställs, ett tillstånd beviljas, ett beslut fattas eller ett uppdragsavtal ingås eller efter att en anmälan mottagits.

Enligt 27 § 22 och 23 punkten i självstyrelselagen har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om straffrätt och rättskipning med

vissa undantag som det nu inte är fråga om. Med stöd av dessa lagrum faller regleringen av straffregister inom rikets behörighet. Med stöd av 19 § 3 mom. självstyrelselagen kan i en landskapslag för vinnande av enhetlighet och överskådlighet upptas stadganden av rikslagstiftningsnatur som i sak överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag. I lagstiftningskontrollen har prövats om krav på uppvisande av straffregisterutdrag enligt landskapslagen avser en motsvarande situation som i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (FFS 504/2002) (se Högsta domstolens utlåtande 9.1.2004).

Enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkt hör stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag till rikets lagstiftningsbehörighet. Genom den gällande landskapslagen har gjorts ingrepp i vissa individers grundläggande fri- och rättigheter i avsikt att skydda andra individers grundläggande fri- och rättigheter. Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen tryggas bland annat vars och ens privatliv. Närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter utfärdas enligt stadgandet genom lag. Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. Enligt 19 § 3 mom. i grundlagen ska det allmänna bland andra stödja personer som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Det har ansetts finnas godtagbara skäl för de bestämmelser i landskapslagen som griper in i skyddet för privatlivet (ÅD-utlåtande 32/03 och Högsta domstolens utlåtande 9.1.2004).

Landskapslagens 5a § syftar till att brottslig bakgrund ska kunna utredas redan från början av ett anställningsförhållande och i samband med kortvariga vikariat. Det är inte obligatoriskt att begära ett straffregisterutdrag i anställningar som pågår högst tre månader, utan det beror på prövning och riskanalys i det enskilda fallet. År 2021 fogades till lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (FFS 504/2002) en ny 5b § som motsvarar landskapslagens 5a §. Därmed kan 5a § om rätt att kräva att ett straffregisterutdrag uppvisas upptas i landskapslagen med stöd av 19 § 3 mom. i självstyrelselagen. Grundlagsutskottet hade redan tidigare framfört att ett förslag om att skyldigheten att uppvisa straffregisterutdrag i samband med anställningsförhållanden som är kortare än tre månader hade kunnat behandlas i vanlig lagstiftningsordning (se GrUU 9/2002 rd, s. 2–3 och LaUU 8/2021 rd, s. 3). Därför anser Ålandsdelegationen att landskapslagens 5a § också är förenlig med grundlagen.

I landskapslagens 7 § föreskrivs om vilka uppgifter som får antecknas om den som uppvisat registerutdrag. I den gällande bestämmelsen anges att anteckning får endast göras om att utdraget har visats upp samt om utdragets identifikationsuppgifter. Genom ändringen ersätts hänvisningen till identifikationsuppgifter med en mer exakt och noggrant avgränsad formulering om datum för utdraget.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen har med beaktande av självstyrelselagens för Åland stadganden funnit att hinder för ikraftträdande av landskapslagen inte föreligger.

Närvarande Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Leino-Sandberg, Siitari och Åkerblom.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Sören Silverström
sekreterare